

IMPORT CUCUTENIAN ÎN ARIA CULTURII ARIUȘD

SZÉKELY ZOLTÁN

Au trecut aproape o sută de ani, de cînd lumea științifică — prin cercetările lui I. Teutsch¹, continuate apoi în mod științific de către dr. László Ferenc² a luat cunoștință despre așezarea neolitică de la Ariușd, situată în valea Oltului, în colțul sud-estic al Transilvaniei. Așezarea a devenit eponimă pentru o întreagă cultură neolitică, care a fost atestată mai întîi în Transilvania, numai la cotul Oltului (în județul Covasna). În urma cercetărilor recente s-a dovedit că ea a avut o rază de întindere mai vastă, fiind atestată și în regiunile învecinate (jud. Harghita și Mureș)³. Origina, precum și etapele ei de dezvoltare a format obiectul multor discuții și cercetătorii nu sînt convinși nici în prezent că problema acestei culturi este definitiv rezolvată.

Cercetările lui László, abandonate în anul 1925, au fost continuate numai după eliberarea patriei noastre, Muzeul din Sf. Gheorghe avînd la dispoziție un fond corespunzător pentru cercetări arheologice. În urma acestei situații favorabile au fost întreprinse o serie de cercetări ale culturii Ariușd, cunoscute sau necunoscute de László, ca de ex. la Doboșeni, Moacăș, Cernat Leț, Ciomortan etc., care ne-au furnizat date noi pentru elucidarea acestei probleme. În urma cercetărilor efectuate s-a dovedit că cultura Ariușd în această regiune nu a fost cea mai veche cultură neolitică, ea fiind precedată de alte culturi, Criș, ceramica liniară, Boian — faza Giulești și cea precucuteniană — faza Zănești⁴, încadrîndu-se în epoca neolitică dezvoltată. Săpăturile reluate recent la Ariușd, precum și unele noi așezări ale culturii cu ceramică pictată, descoperite pe teritoriul județului Covasna, ca la Sînzieni, ne-au făcut cunoscute legăturile ce au existat în această epocă între Transilvania și regiunea de dincolo de Carpați. În următoarele vom prezenta unele rezultate obținute în așezările de la Ariușd și Sînzieni.

Începînd din anul 1970 săpăturile de la Ariușd au fost reluate de către Muzeul din Sf. Gheorghe în colaborare cu Institutul de Arheologie al Academiei de Științe Sociale și Politice a R. S. România. Lucrările sînt conduse de un colectiv sub conducerea profesorului Ion Nestor. În cursul lucrărilor, în anul 1972, cu ocazia desvelirii resturilor unei locuințe de suprafață (casa A/1/971), pe panta de vest a așezării, printre fragmentele de vase au fost găsite cîteva, care în privința decorului diferă de cele obișnuite ale culturii Ariușd. Acestea sînt următoarele : 1. fragment din buza unui pahar ornamentat cu dungi roșii înguste încadrate cu negru pe fond alb. În interior toată suprafață este acoperită cu alb (Fig. 1/2, 4), 2. fragment din umărul unui pahar ornamentat, pe fond închis brun, cu dungi înguste albe și cu motive de culoare roșie (Fig. 1/1), 3. fragment din umărul unui pahar cu decor din benzi albe încadrate cu negru pe fond gălbui (Fig. 1/3).

Pe partea vestică a comunei Sînzieni, lîngă ultimele case, se ridică un promontoriu, cunoscut sub denumirea de „Movila de la Orbó“. Pe acest loc prof. Ötvös Gyula, membru al cercului de prieteni ai muzeului, a descoperit o așezare Ariușd. În urma acestei descoperiri, în anul 1972, terenul a fost sondat cu un șanț de verificare. Secțiunea arată următorul profil : sub humusul negru gros de 20 cm, a urmat un strat de cultură de culoare brun-cenușie gros de 0,90 m, după care a urmat nisip galben. În stratul de cultură, în afară de fragmente de vase Ariușd, au fost găsite unele, care sînt altfel ornamentate decît cele cunoscute pînă acum în această cultură.

Din punctul de vedere al ornamentelor, materialul ceramic se poate împărți în următoarele grupe : Grupa A, fragmente de vase decorate pe fond roșu cu benzi albe încadrate cu negru, sau pe fond alb-gălbui închis cu dungi negre (Fig. 2/3, 5).

Grupa B, fragmente de vase ornamentate pe fond alb deschis cu dungi brune, sau pe fond brun-roșu dungi albe încadrate cu negru (Fig. 2/2, 4). Grupa C, fragmente de vase decorate pe fond roșu cu dungi negre late, alternate cu linii albe (Fig. 1/5).

Grupa D, fragment de vas cu decor pe fond alb cu dungi brune (Fig. 2/1).

Fragmentele de vase de la Ariușd și ceramica grupei A din așezarea de la Sînzieni aparțin după decor sfîrșitului etapei Cucuteni A3⁵, avînd aspectul ceramicii cunoscute din așezarea de la Fedeleșeni ⁶. Celelalte fragmente de vase din grupa B și C de la Sînzieni pot fi considerate ca aparținînd fazei A—B a culturii Cucuteni. Grupa B a ceramicii de la Sînzieni

arată un aspect de stilul B1 a fazei A—B a culturii Cucuteni; iar grupa C reprezintă stilul Y 3. Fragmentul din grupa D are mai mult aspectul fazei Cucuteni B.

Din cele relatate mai sus deocamdată se poate trage următoarele concluzii cu privire la cultura Ariuşd :

1. Cuprinde un spaţiu mult mai vast, după cum au crezut acum 50 de ani primii cercetători ai acestei culturi.

2. În procesul ei de dezvoltare au fost mai multe etape⁷, ca şi în cultura Cucuteni.

3. Briul Carpaţilor nu a format un perete despărţitor, făcându-se în neolitic un contact de schimb şi cultural între populaţia care a locuit pe ambele versante ale Carpaţilor prin pasul Oituzului şi al Bicazului.

Săpăturile de la Ariuşd nu sînt terminate, iar la Sînzieni s-a făcut numai un sondaj de verificare. Sperăm că rezultatele săpăturilor viitoare vor rezolva geneza şi procesul de dezvoltare al acestei culturi, ai cărei purtători au dat dovadă de un înalt nivel tehnic în domeniul ceramicii, care prin eleganţa formelor de vase şi frumuseţea decorului este cea mai dezvoltată cultură din neolitic în bazinul Carpaţilor.

Cucuteni-i hatás az Erődsi műveltségben

Majdnem egy évszázad telt el azóta, hogy a tudományos világ Teutsch Gyula által megkezdett és dr. László Ferenc által tudományosan folytatott kutatásai révén tudomást szerzett Erdély dél-keleti részében az Olt völgyében lévő Erődsi őskori településről. A település névadóvá vált egy újabb kőkori műveltség számára, mely először Erdélyben, csak az Olt kanyarulatában, Kovászna megyében vált ismertté. Az újabb kutatások nyomán bebizonyosodott, hogy nagyobb területen terjedt el, ugyanis a nyomai a szomszédos vidéken (Hargita és Maros megyében) is előkerültek. Eredetét, valamint fejlődésének folyamatait sokat vitatták és most is úgy tekintik a kutatók, hogy a kérdés nincs lezárva. Az 1925-ben László által félbehagyott kutatásokat csak hazánk felszabadulása után lehetett folytatni, amikor is a Sepsiszentgyörgyi Múzeum elegendő kutatási alapot kapott. E kedvező körülmény folytán a László által ismert vagy nem ismert Erődsi műveltségi településeken mint Száldobos, Maksa, Csernáton, Lécfalva, Csíkcsomortán, kutatások történtek s ezek sok fontos új adatot szolgáltatottak a kér-

dés megoldására. A kutatások nyomán nyilvánvalóvá vált, hogy az Erőrdi műveltség vidékünkön a neolitikumnak nem a legrégebbi műveltsége, megelőzték más, mint a Körös, vonaldíszes, a Boian giulești-i fázisa, valamint a precucuteni-i műveltség Zanești-i fázisa és korban a virágzó neolitikumba tartozik. Az újrakezdett erőrdi ásatások valamint Kovászna megye területén talált új festett kerámiás települések, így pl. Kézdiszentléleken ismertté tették Erdély és a Kárpátokontúli területek e korbéli kapcsolatait. A következőkben Erőrdön és Kézdiszentléleken végzett kutatásaink egyes részlet eredményéről számolunk be.

1970-től kezdve Erőrdön a sepsiszentgyörgyi Múzeum a R.SZ.K. Politikai és Társadalmi Tudományok Akadémiája Régészeti Intézetének a közreműködésével az ásatásokat újrakezdte. A munkálatokat Ion Nestor egyetemi tanár vezetése alatt egy munkaközösség végzi. 1972. évben az ásatás folyamán egy lakóház feltárása alkalmával (A/1/971 jelzésű lakás) a település nyugati oldalán az edénycserepek között néhány olyan is került elő, mely díszítés szempontjából elűt a jellegzetes erőrdi kerámiától. Ezek a következők: 1. Egy pohár szájperemének a töredéke, fehér alapon feketével keretezett keskeny vörös sáv díszítéssel. A belső részt fehér festés takarja (1. kép, 2, 4); 2. Sötét barna alapon fehér keskeny csíkok és vörösfestésű motívumok díszítik egy másik pohár peremtöredékét (1/1. kép); 3. Barna alapon feketével keretezett fehér sávós díszítésű pohár hasi töredéke (1. kép, 1.).

Kézdiszentlélek nyugati részén a falú utolsó házai mellett egy „Orbai domb“ néven ismert magaslat emelkedik. Ezen a helyen Ötvös Gyula tanár, a múzeum baráti körének tagja, egy erőrdi típusú települést talált. Ennek nyomán a település területén hitelesítő árkot huzzunk. A sánc metszete a következő rétegződést mutatta: a 20 cm vastag termőföld alatt egy 0,90 m vastag barnás szürke kultúrréteget sárga homok követett. A kultúrrétegben az eddig ismert erőrdi típusú edénytöredékeken kívül olyanok is kerültek elő, amelyeken elűtő díszítés volt.

A díszítés alapján a kerámia anyag a következő csoportokra oszlik: A. csoport. Az edénytöredéket vörös alapon feketével keretezett fehér sávok vagy sötét sárgás, fehér alapon fekete sávok díszítik. (2. kép, 3,5). B. csoport: Világos fehér alapon fekete sávok vagy vörös alapon feketével keretezett fehér sávok a díszítő elemek (2. kép, 2, 4.). C. csoport: A díszítés vörös alapon széles fekete sávokat fehérre váltják (1. kép, 5.). D. csoport: Edénytöredék, amelyet barnás fehér alapon fekete sávok és vonalak díszítenek (2. kép, 1.).

Az erődsdi edénytöredékek, valamint a kézdiszentléleki település A. csoportba tartozó edényei a díszítés alapján a Cucuteni A 3 végére tartoznak, a Fedeleşeni-i település kerámia anyagával egyezik⁶. A kézdiszentléleki B. és C. csoportba tartozó edénytöredékek a Cucuteni-i műveltség A—B fázisába tartoznak. A B. csoport a kézdiszentléleki településről a B₁ stílust mutatja a Cucuteni műveltség A—B. fázisából. A C. csoport pedig a γ_3 stílust képviseli. A D. csoportbeli töredék Cucuteni B. fázisra mutat.

A fent elmondottakból a következőket állapíthatjuk meg:

1. Az erődsdi műveltség sokkal nagyobb területen terjedt el mint ahogy 50 évvel ezelőtt e műveltség első tanulmányozói gondolták.
2. Fejlődése több fázist ölel fel akárcsak a Cucuteni-i műveltség.
3. A Kárpátok hegylánca nem volt elválasztó fal, ugyanis az újabb kőkor folyamán az Ojtozi- és a Békási-szorosokon keresztül állandó kereskedelmi-művelődési kapcsolatok voltak a Kárpátok mindkét lejtőjén élt népek között.

Az erődsdi ásatások még tartanak, Kézdiszentléleken pedig csak hitelesítő sáncot huzzunk. Az elkövetkező ásatások fogják megoldani e műveltség eredetét, valamint fejlődési folyamatát, amelynek hordozói a neolitikum folyamán a Kárpát medencében igen szép és formagazdag kerámiát hoztak létre.

RÉSUMÉ

Pendant les fouilles entreprises à la station néolithique d'Ariuşd a été découverte céramique appartenant à la phase Cucuteni A 3. Le sondage effectué à Sinzieni (district Covasna) dans la station néolithique, où furent découvertes de vases qui ont l'aspect de la céramique de l'établissement de Fedeleşeni, phase A—B de la civilisation de céramique peinte Cucuteni montre, que la culture d'Ariuşd dans la Transilvanie avait les même phases d'évolution, que celle de Cucuteni.

BIBLIOGRAFIE

1. Jelentés a Sepsiszentgyörgyi Múzeum 1907 évi állapotáról, 1908, 15.
2. Ibidem, Jelentés a múzeum 1908 és 1909 évi állapotáról, 1910, 39—42, Jelentés 1910 és 1911 évi állapotáról, 1912, 50—61 Dolgozatok, II. 1911, 175—25, V. 1914, 279—417, Arch. Ert. XXXII. 1912 57—68, Dacia, I. 1925, 1—27.

3. ST. KOVÁCS, in Dolg. VI. 1915, Z. Székely, in Materiale VI. 1959, 187—88, in ALUTA 1970.
4. Z. SZÉKELY, Săpăturile de la Leț-Varheghiu, 1951, 19—20.
5. Istoria României, I. 1960, p. 66.
6. Informația primită de la E. Zaharia, mulțumind pe această cale.
7. Z. SZÉKELY, Contribution à l'étude du développement du Néolithique dans la Transilvanie sud-orientale, Atti del VI Congresso Internazionale della Scienze Preistoriche o Protostoriche, vol. II. Roma, 1965. 271—272.

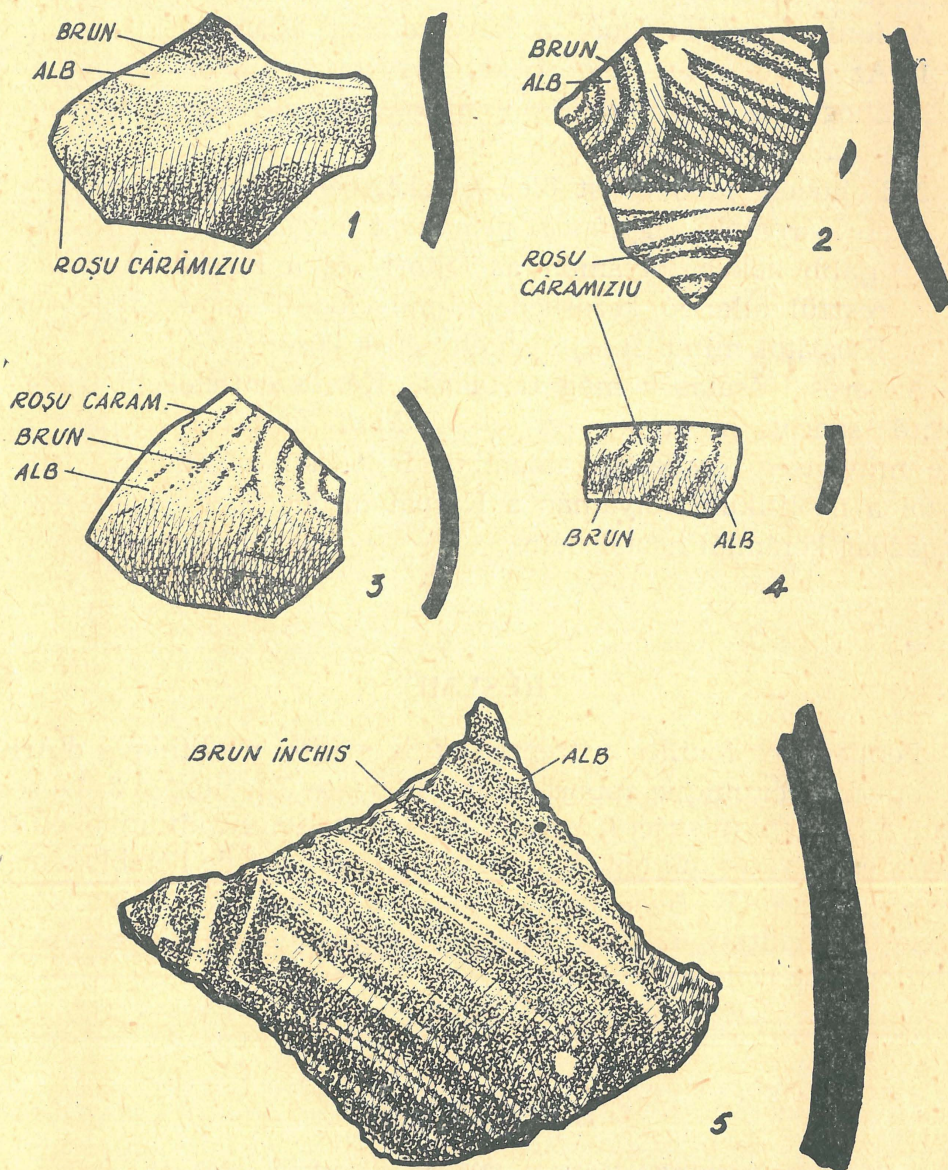

Fig. 1. kép, 1—4. Fragmente de vase de la Ariușd — Edénytöredék Erősdről, 5. Fragment de vas de la Sinzieni — Edénytöredék Szentlélekről.

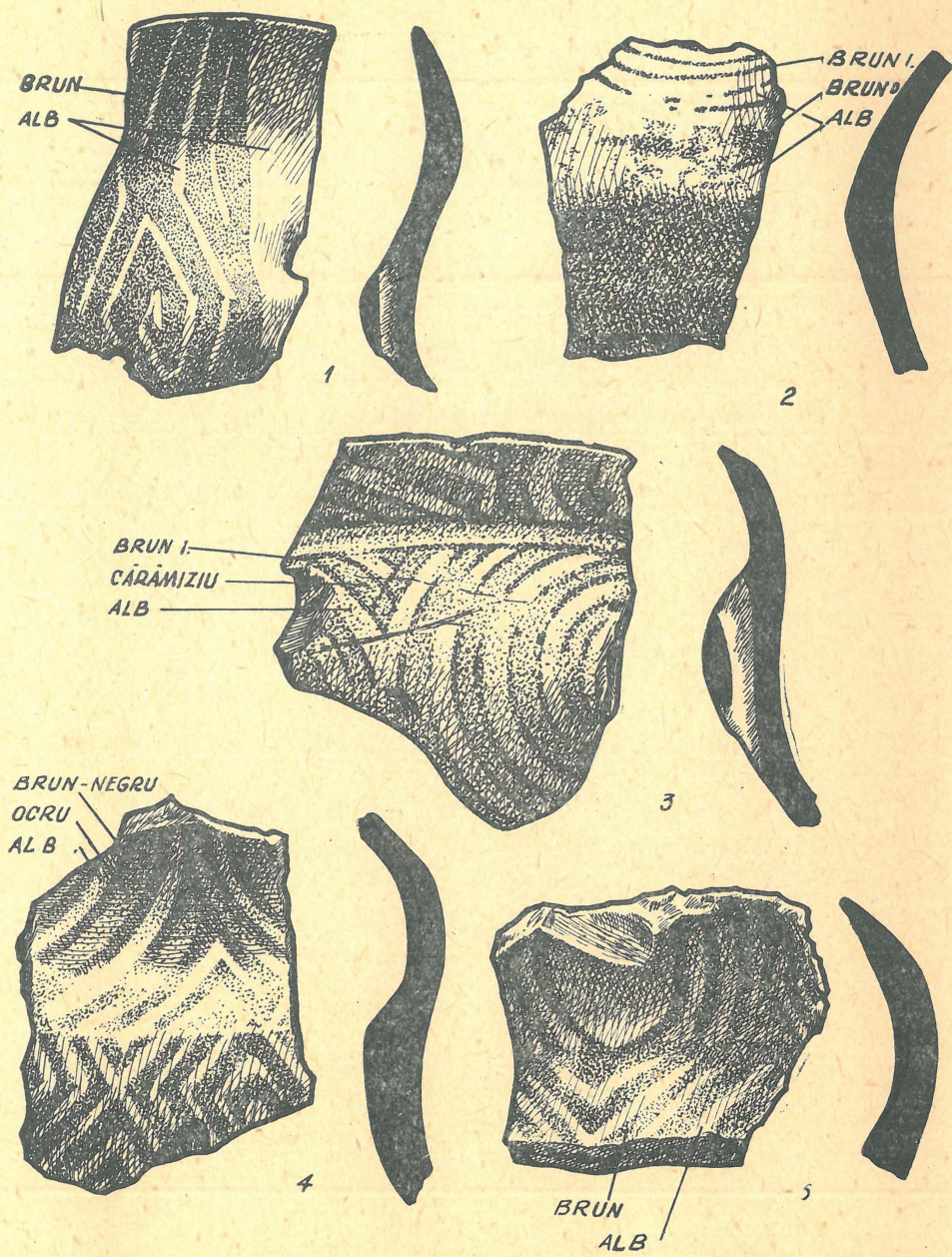

Fig. 2. kép, 1—5, Fragmente de vase de la Sînzieni — Edénytöredékek Szentlélekről,

